

SOSYAL BİLGİLER DÖRDÜNCÜ SINIF DERS PROGRAMINDAKİ TARİH KONULARI İLE İLGİLİ KAVRAMLARA İLİŞKİN ÖĞRENCİ ALGILARI

Doç. Dr. Kadir ULUSOY

Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi, ulusoykadir@gmail.com

Bahattin ERKUŞ

Sınıf Öğretmeni, Milli Eğitim Bakanlığı, bahattinerkus@gmail.com

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, ilkokul dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders programları ve ders kitaplarındaki tarih konuları ile ilgili kavramlara ilişkin öğrenci algılarını belirlemektir. Çalışmada betimsel yöntem kullanılmıştır. Araştırma kapsamında 4. sınıf ders kitabında yer alan 22 kavram Erzurum merkez ilçelerinde öğrenim gören 200 ilkokul dördüncü sınıf öğrencisine anket sorusu olarak yöneltilmiş, ayrıca bu kavramlardan ne anladıklarını yazmaları istenmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin kronoloji, savaş, vatan, gelenek, zafer, cephe, kurtuluş savaşı ve işgal kavramlarında genel olarak sorun yaşamadıkları görülmüştür. Öğrenciler en çok “kuvayı milliye, muharebe ve taarruz” kavramlarında zorlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarih kavramları, sosyal bilgiler, kavram, ders kitabı.

Student Perceptions on the Concepts Related to the History Subjects Included in Elementary Fourth Grade Social Studies Course Program

ABSTRACT

The aim of this study is to identify student perceptions on the concepts related to the history subjects included in the elementary fourth grade social studies course program and coursebook. Descriptive method was used in the study. Twenty-two concepts included in the fourth grade coursebook were asked as survey questions to 200 elementary fourth graders in the central districts of Erzurum province, and they were also asked to write what they understood from these concepts. It was found that in general, the students did not experience problems with the concepts of chronology, war, homeland, tradition, victory, front line, war of independence and occupation. They had difficulty mostly in the concepts of national forces, combat and attack.

Keywords: Concepts of history, social studies, concept, coursebook.

GİRİŞ

2005 MEB Sosyal Bilgiler programının genel yapısına bakıldığında programı oluşturan temel öğelerin genel amaçlar, kavramlar, beceriler ve değerler (MEB, 2013: 20) olduğu görülmektedir. Sosyal Bilgilerin bu çalışma ile ilgili genel amaçlarında ise “Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder” ve “İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye’si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenler” (MEB, 2013: 21) maddeleri yer almaktadır. Bu amaçlar ise bilginin temel yapı taşı (Eryılmaz, 2009: 44) olan kavramların öğretimiyle gerçekleşmektedir. Kavram ile ilgili “bir nesnenin

veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı” (TDK, 2015), “benzer özelliklere sahip olay, fikir ve objeler grubuna verilen ortak isim” (Erden-Akman, 1997; Akt. Özgün, 2009: 18), “fikir, olay, olgu vb. şeyleri insan zihninde sınıflandırmaya yarayan kelime ve kelime grupları” (Türkkan, 2011) gibi tanımlar yapılmıştır. Eğitim programları çoğu zaman kavramların öğrenilmesiyle ilgilidir (Ülgen, 2004; Akt. Kısa, 2007: 68). Kavramların birtakım özellikleri vardır. Bu özellikler şu şekilde sıralanabilir: (Ülgen, 2004; Akt. Aycan, 2010)

- Kavramların algılanan özellikleri bireyden bireye değişebilir.
- Kavramın orijinali vardır.
- Kavramların bazı özellikleri birden fazla kavramın üyesi olabilir.
- Kavramlar objelerin ve olayların hem doğrudan hem de dolaylı olarak gözlenebilen özelliklerinden oluşur.
- Kavramlar çok boyutludur.
- Kavramlar kendi içlerinde, özelliklerine uygun belli ölçütlere göre gruplandırılabilir.
- Kavramlar aralarındaki etkileşime dayanarak bir bütünlük oluştururlar.
- Kavramlar dille ilgilidir.

Kavramların Sosyal bilgiler öğretiminde odak noktası olarak belirlenmesinin; öğrencilerin akademik başarıları üzerinde olumlu etki sağlaması, öğrenmede hatırlamayı basitleştirmesi, iletişimi kolaylaştırması, öğretimi kişiselleştirmesi, gerçek ve yanlış algıyı ayırt etmesi, karmaşık durumları anlamaya yardımcı olması, problem çözme ve akıl yürütme becerisini geliştirme gibi yararları vardır (MEB, 2013: 22). Sosyal bilgilerin genel amaçları ile örtüşen bu yararlar kavram öğrenmenin ve öğretiminin önemini ortaya çıkarmaktadır. Kavram öğrenme, uyarıların belirli gruplara ayırarak, zihinde bilgiler oluşturmadır (Ülgen, 2004: 117; Akt. Subaşı, 2013: 19). Kavram öğretimi ise ilgili kavramın çocuğun zihninde oluşmasını sağlama işidir (Çaycı, 2007: 91). Kavram öğrenme ve öğretmeye ilişkin bu tanımlar kavram öğrenmenin, kavramı ve anlamını ezberleme eyleminden daha ileri düzeyde bir eylem olduğunu göstermektedir. Okullarda yoğunlukla kavramların tanımları sunulmaktadır. Bu da öğretilenlerin öğrencinin ilgi, ihtiyaç ve günlük yaşantıları ile bağının kurulmasını gerektirmektedir. Bunun için iyi bir plânlama, etkin bir uygulama ve değerlendirme yapılması bir zorunluluktur (Ulusoy-Yanpar Yelken, 2009).

Kavram öğretimi için iki temel yaklaşım söz konusudur. Bu yaklaşımlardan ilki, geleneksel öğretim süreçlerini destekleyen, öğretmen merkezli yapısı ile kavramların bireylere öğretmen tarafından aktarılmasını savunan ‘Sunuş Yoluyla Kavram Öğretimi’ diğeri ise daha çok günümüz modern eğitim felsefesini temel alan ve öğretmenin rehberliğinde gerçekleştirilen, bireylerin ön bilgilerinin kabul edilmesiyle birlikte çeşitli etkinlik ve örnekler ile kavramların kazanımının kolaylaştırılması ve öğrenme ortamlarının zenginleştirilerek bu tür süreçlerin daha işlevsel hale getirilmesini savunan ve Bruner tarafından geliştirilen ‘Buluş Yoluyla Kavram Öğretimi’dir (Tural, 2011). Kavram öğretiminde hangi yaklaşım kullanılırsa kullanılsın aşağıda belirtilen aşamaları gerçekleştirmek gerekir: (Erden-Akman, 1997; Akt. Aycan, 2010)

- Öğrencinin hedeften ve yapılacak işlemlerden haberdar edilerek öğrenmeye hazırlanması.
- Kavramların örnekleri ve örnek olmayanların verilmesi. Örneklerin numune, model ve resimlerinin gösterilmesi.
- Kavramın kazanılıp kazanılmadığının kontrol edilmesi. Kavramın öğrenciler tarafından kazanılıp kazanılmadığının en iyi göstergesi, kendi örneklerini verebilmeleridir.

- Transferin sağlanması. Bu aşamada öğrencilerin yeni öğrendikleri kavramlar arasında ilişki kurmaları sağlanır.

Senemoğlu'na (2004; Akt. Özgün, 2009) göre ise kavram öğrenmede aşamalı dört düzey bulunmaktadır: Somut düzey, tanıma düzeyi, sınıflama düzeyi, soyut düzey. Kavram öğretimi etkileyen birçok faktörün olduğu da bilinmektedir. Bu faktörler: kavramların yapısı, öğrencilerin ilgi ve özellikleri, öğrenme ortamının yapısı ve koşulları, öğretmenlerin kavram öğretim sürecine ilişkin yeterlikleridir (Tural, 2011). Kavram öğretiminde en iyi örneğin seçilmesi, kavramın kritik özelliklerinin öğretilmesi, dönüt-düzeltilme yapılması ve grafik, şema, tablo gibi görsel öğelerden yararlanılması kavram öğretiminde başarıyı olumlu yönde etkilemektedir (Erden-Akman, 2008; Akt. Özgün, 2009).

Kavram öğretimi sürecinde öğretmen ve öğrenciler bir takım sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunlardan biri hatta en önemlisi kavram yanlışlarıdır. Kavram yanlışları, öğrencilerde kişisel deneyimler sonucunda oluşmuş gerçeklerden uzak olan ve bilimsel kavramların öğretilmesini engelleyen bilgilerdir (Fisher, 1995; Akt. Ceylan, 2008). Kavram yanlışlığı hata veya bilgi eksikliğinden dolayı verilen yanlış cevap değildir. Kavram yanlışlığı olması için öğrencinin yanlış bilgisini nedenleri ile açıklaması ve kendinden emin olması gerekmektedir (Ceylan, 2008). Yani bütün kavram yanlışları birer hatadır ama bütün hatalar birer kavram yanlışları değildir (Eryılmaz-Sürmeli, 2002). Ivowi ve Oludotun'a (1987; Akt. Özgün, 2009) göre yanlış kavramların kaynağı ders kitapları, kişisel tecrübeler ve öğretmen/öğretim olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Yanlış kavramları gidermek yeni kavram öğrenmeye göre daha zordur. Bu nedenle kullanılacak yöntemi seçerken dikkatli olunması gerekmektedir. Yapılan çalışmalar kavram yanlışlarını gidermede geleneksel yöntemlerin etkili olmadığını ortaya koymuştur. Bunun yerine doğrudan öğrencilerin sahip oldukları kavram yanlışlarını hedef alan ve onları gidermeyi amaç edinen öğretim yöntemleri kullanılmalıdır (Polat, 2007).

Kavram yanlışlarını gidermek uzun bir süreç gerektirmektedir. Bu süreçte yapılması gerekenler şu şekilde özetlenebilir: (Yağbasan vd., 2005; Akt. Polat, 2007)

- Derste işlenen konu ile ilgili daha önceden tespit edilmiş olan en önemli kavram yanlışları öğrencilerle paylaşılarak üzerinde tartışılmalıdır.
- Öğrenciler, ders konusu hakkında diğer öğrenciler ile tartışmaya ve bu yolla kendi kavramsal çerçevelerini test etmeye teşvik edilmelidir.
- Yaygın kavram yanlışlarını gidermeye yönelik benzetim, model ve laboratuvar etkinlikleri tasarlanmalı veya oluşturulmuş olanlar kullanılmalıdır.
- Daha önce üzerinde durulmuş olan kavram yanlışları bir hafta içerisinde yeniden gündeme getirilerek devam edenler üzerinde yeniden tartışılmalıdır.
- Öğrencilerin sahip olduğu kavramlarının geçerliliği belirli aralıklarla tekrar tekrar kontrol edilerek bu kavramlar pekiştirilmeye çalışılmalıdır.

Kavram yanlışlarını giderme sürecinde kullanılması önerilen yöntem ve teknikler tahmin-gözlem-açıklama, olaylar veya durumlar hakkında görüşme, kavramlar hakkında görüşme, çizimler, kelimeleri ilişkilendirme, kavram karikatürleri, yapılandırılmış grid, tanılayıcı dallanmış ağaç, kavramsal değişim yaklaşımı olarak sıralanabilir (Aycan, 2010).

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı ilköğretim dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders programları ve ders kitaplarındaki tarih konuları ile ilgili kavramlara ilişkin öğrenci algılarını belirlemektir. Bu amaçla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. İlkokul dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders programları ve ders kitaplarındaki tarih konuları ile ilgili kavramlara ilişkin öğrenci algıları ne düzeydedir?
2. İlkokul dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders programları ve ders kitaplarındaki tarih konuları ile ilgili kavramlara ilişkin öğrenci algıları cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?

Araştırmanın Önemi

2005 yılında kabul edilen ilköğretim sosyal bilgiler 4. sınıf ders programında özellikle 2. ünite de ağırlıklı olarak tarih konularının işlendiği ve birçok tarih kavramının yer aldığı görülmektedir. Bu kavramlar incelendiğinde çoğunun soyut olduğu görülmektedir. Programdaki kavramlar ders kitaplarına da yansımaktadır. Bilindiği üzere eğitim öğretim sürecine etki eden birçok öge bulunmaktadır, ders kitapları da bu öğelerin en önemlilerindedir. Ders kitaplarındaki kavramlara ilişkin öğrencilerde oluşan algı, öğrencinin dersteki akademik, duyuşsal vb. başarısını ve öğrencinin derse karşı tutumunu olumlu veya olumsuz etkileyebilmektedir. Bu anlamda programdaki ve ders kitaplarındaki kavramlara ilişkin öğrencilerin algıları büyük önem arz etmektedir.

Sosyal bilgiler programında yer alan kavramlara ilişkin araştırmalara bakıldığında farklı sınıf düzeylerinde ve farklı ünitelerde çalışmalara (Ulusoy-Yanpar Yelken, 2009; Aycan, 2010; Doğrukök, 2004; Özgün, 2009; Şimşek, 2006; Akdağ, 2010; Subaşı, 2013; Tural, 2011; Ulu Kalın, 2011; Kısa, 2007) rastlanmıştır. Çalışmalar genelde 5., 6., 7. ve 8. sınıf öğrencileriyle gerçekleştirilmiştir. 4. sınıf sosyal bilgiler programındaki tarih kavramlarına ilişkin öğrenci algılarını değerlendiren bir çalışmaya ise rastlanmamıştır. Çalışmanın bu alandaki eksikliği doldurarak alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Bu çalışma ilkokul 4. Sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dördüncü sınıf programındaki tarih konuları ile ilgili kavramlara ilişkin algıları tespit etmeye yönelik betimsel bir çalışmadır.

Çalışmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından hazırlanan anket kullanılmıştır. Anket hazırlanırken sosyal bilgiler 4. sınıf programı incelenmiştir. Ağırlıklı olarak ilkokul 4. sınıf ikinci ünite de ki kavramların yer aldığı tarih ile ilgili 22 kavram (kronoloji, cumhuriyet, savaş, kültür, kültürel öge, kültür, milli kültür, vatan, gelenek, sözlü tarih, yüzyıl, çağ, mekân, nesil, zafer, cephe, kurtuluş savaşı, işgal, milli mücadele, Kuvayı Milliye, muharebe, taarruz, ateşkes) ile ilgili sorular oluşturulmuştur. Sorular hazırlanırken; 6 sınıf öğretmeni, 2 sosyal bilgiler öğretmeni, sınıf öğretmenliğinde doktora yapan 2 araştırma görevlisi, Alan uzmanı 1 Yrd. Doç. Dr. ve 1 Doç. Dr. olmak üzere 12 uzman görüşünden yararlanılmıştır. Uzmanların görüşleri sonucunda ankete son hali verilmiştir.

Araştırmanın verileri 2014-2015 yılı Erzurum ili merkez ilçelerinde yer alan 200 ilkokul 4. sınıf öğrencisinden toplanmıştır. Öğrencilerden anketin ilk sayfasında derecelmeli olarak yer alan maddeleri cevaplamaları, ikinci sayfasında yer alan açık uçlu sorularda yer alan kavramlarla ilgili algılarını yazmaları istenmiştir. Verilen cevaplar SPSS 17 programında girilmiş olup frekans, yüzdeler ve aritmetik ortalamaları alınmıştır.

BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırma kapsamında nitel ve nicel veri toplama araçlarından elde edilen bulgular aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 1: 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Tarih Konuları İle İlgili Kavramlara İlişkin Öğrenci Algıları İle İlgili Yüzde Ve Frekans Değerleri

		Hiç Katılmıyorum		Kısmen Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Tamamen Katılıyorum		X
		f	%	f	%	F	%	f	%	f	%	
1	Kronoloji kavramını öğrendim.	9	4,5	10	5	17	8,5	23	11,5	141	70,5	4,38
2	Kronoloji kavramının tanımını yapabilirim.	13	6,5	8	4	26	13	26	13	127	63,5	4,20
3	Cumhuriyet kavramını öğrendim.	9	4,5	10	5	16	8	34	17	131	65,5	4,28
4	Cumhuriyet ilkesini açıklayabilirim.	15	7,5	8	4	36	18	18	9	123	61,5	4,04
5	Savaş kavramının ne olduğunu öğrendim.	9	4,5	4	2	14	7	28	14	145	72,5	4,43
6	Savaş kavramının tanımını yapabilirim.	11	5,5	4	2	24	12	23	11,5	138	69	4,31
7	Kültür kavramının ne olduğunu öğrendim.	7	3,5	10	5	14	7	36	18	133	66,5	4,33
8	Kültür kavramının tanımını yapabilirim.	10	5	6	3	30	15	18	9	136	68	4,23
9	Kültürel öge kavramının ne olduğunu biliyorum.	10	5	18	9	25	12,5	37	18,5	110	55	4,01
10	Kültürel öge kavramını açıklayabilirim.	14	7	18	9	32	16	30	15	106	53	3,89
11	Milli kültür kavramının önemini biliyorum.	8	4	14	7	34	17	28	14	116	58	4,06
12	Milli kültür kavramının ne olduğunu açıklayabilirim.	16	8	8	4	28	14	37	18,5	111	55,5	4,06
13	Vatan kavramının ne olduğunu biliyorum.	2	1	8	4	16	8	21	10,5	153	76,5	4,52
14	Vatan kavramının önemini biliyorum.	6	3	6	3	10	5	24	12	154	77	4,51
15	Gelenek kavramının tanımını biliyorum.	10	5	8	4	8	4	22	11	152	76	4,42
16	Gelenek kavramının tanımını söyleyebilirim.	12	6	12	6	16	8	24	12	136	68	4,21
17	Sözlü Tarih kavramının tanımını biliyorum.	16	8	14	7	32	16	17	8,5	121	60,5	3,96
18	Sözlü Tarih kavramının	18	9	8	4	28	14	25	12,5	121	60,5	4,01

	tanımını söyleyebilirim.											
19	Yüzyıl kavramının tanımını biliyorum.	16	8	8	4	36	18	29	14,5	111	55,5	4,00
20	Yüzyıl kavramının tanımını söyleyebilirim.	12	6	8	4	37	18,5	39	19,5	104	52	4,03
21	Çağ kavramının tanımını biliyorum.	16	8	10	5	25	12,5	29	14,5	120	60	4,05
22	Çağ kavramının tanımını söyleyebilirim.	18	9	14	7	18	9	40	20	110	55	3,97
23	Mekan kavramının tanımını biliyorum.	10	5	8	4	29	14,5	26	13	127	63,5	4,23
24	Mekan kavramının tanımını söyleyebilirim.	10	5	6	3	29	14,5	33	16,5	122	61	4,20
25	Nesil kavramının tanımını biliyorum.	14	7	4	2	23	11,5	21	10,5	138	69	4,29
26	Nesil kavramının tanımını söyleyebilirim.	12	6	10	5	25	12,5	33	11,5	120	60	4,15
27	Zafer kavramının tanımını biliyorum.	8	4	6	3	10	5	27	13,5	149	74,5	4,46
28	Zafer kavramının tanımını söyleyebilirim.	8	4	4	2	16	8	28	14	144	72	4,41
29	Cephe kavramının tanımını biliyorum.	8	4	8	4	13	6,5	21	10,5	150	75	4,44
30	Cephe kavramının tanımını söyleyebilirim.	8	4	6	3	27	13,5	22	11	137	68,5	4,31
31	Kurtuluş Savaşı kavramının tanımını biliyorum.	2	1	8	4	26	13	19	9,5	145	72,5	4,43
32	Kurtuluş Savaşı kavramının tanımını söyleyebilirim.	8	4	8	4	16	8	13	6,5	155	72,5	4,44
33	İşgal kavramının tanımını biliyorum.	8	4	16	8	10	5	15	7,5	151	75,5	4,37
34	İşgal kavramının tanımını söyleyebilirim.	8	4	10	5	18	9	25	12,5	139	69,5	4,32
35	Milli mücadele kavramının tanımını biliyorum.	6	3	12	6	16	8	27	13,5	139	69,5	4,34
36	Milli mücadele kavramının tanımını söyleyebilirim.	14	7	8	4	18	9	25	12,5	135	67,5	4,21
37	Kuvayı milliye kavramının tanımını biliyorum.	22	11	10	5	60	30	24	12	84	42	3,61
38	Kuvayı milliye kavramının tanımını söyleyebilirim.	18	9	18	9	57	28,5	31	15,5	76	38	3,56
39	Muharebe kavramının tanımını biliyorum.	23	11,5	30	15	54	27	24	12	69	34,5	3,37

40	Muharebe kavramının tanımını söyleyebilirim.	21	10,5	34	17	49	24,5	25	12,5	71	35,5	3,39
41	Taarruz kavramının tanımını biliyorum.	23	11,5	22	11	28	14	28	14	99	49,5	3,71
42	Taarruz kavramının tanımını söyleyebilirim.	19	9,5	20	10	34	17	36	18	91	45,5	3,73
43	Ateşkes kavramının tanımını biliyorum.	10	5	8	4	18	9	26	13	138	69	4,29
44	Ateşkes kavramının tanımını söyleyebilirim.	8	4	10	5	14	7	32	16	136	68	4,31

Tablo 1'e bakıldığında öğrencilerin kronoloji, savaş, vatan, gelenek, zafer, cephe, kurtuluş savaşı ve işgal kavramlarında genel olarak sorun görülmezken, kuvayı milliye, muharebe ve taarruz kavramlarını yeterli düzeyde kavrayamadıkları görülmektedir. Aşağıda öğrencilerin kavramlara ilişkin yaptığı açıklamalar da anketi doğrular niteliktedir.

Öğrencilerin kronoloji, cumhuriyet, savaş, kültür, kültürel öge, kültür, milli kültür, vatan, gelenek, sözlü tarih, yüzyıl, çağ, mekan, nesil, zafer, cephe, kurtuluş savaşı, işgal, milli mücadele, kuvayı milliye, muharebe, taarruz, ateşkes kavramlarıyla ilgili algı biçimlerini belirlemek amacıyla açık uçlu sorular sorulmuştur. Yoğun olarak verilen cevaplar aşağıda belirtilmiştir.

Kronoloji kavramına ilişkin öğrenci algılarına örnekler: "olayların oluş sırasına göre dizilişine kronoloji denir", "bir insanın hayatının sırasına denir", "Hayatımızdaki önemli olayların sıralanışı", "Atatürk'ün hayatı".

Cumhuriyet kavramına ilişkin öğrenci algılarına örnekler: "Bir ülkenin kendi kendini yönetmesi", "29 Ekim 1923'te kuruldu", "Bir milletin bağımsızlığı", "Bir yönetim biçimi", "İnsanların seçme ve seçilme hakkıdır".

Savaş kavramına ilişkin öğrenci algılarına örnekler: "İnsanların birbirini öldürmesi", "Bir devletle diğer devletin toprak almak için kapışması", "İnsanların birbirleriyle kavga etmesi", "Bir şey için dövüşmek".

Kültür kavramına ilişkin öğrenci algılarına örnekler: "Bir milletin gelenek ve görenekleri", "Bir milletin kendine özgü alışkanlığı", "Bir insanın aldığı bilgi", "oyunlar oynamak, halay çekmek, bunlara kültür denir".

Kültürel öge kavramına ilişkin öğrenci algılarına örnekler: "Bir ülkenin kendine ait yemekleri, oyunları", "yiyeceklerimiz, elbiselerimiz gibi şeylere denir", "bir bölgenin kendine göre özellikleri". (bu soru genellikle boş bırakılmıştır)

Milli kültür kavramına ilişkin öğrenci algılarına örnekler: "Milletimize özgü kültür", "Mesela halk oyunlarına milli kültür denir", "Yani insanların Cumhuriyet Bayramı gibi kutladıkları kültürdür". (bu soru genellikle boş bırakılmıştır)

Vatan kavramına ilişkin öğrenci algılarına örnekler: "Üzerinde yaşadığımız topraktır", "Bir milletin savaşla aldığı yer", "millet".

Gelenek kavramına ilişkin öğrenci algılarına örnekler: "Önceden olan ve geçmişten günümüze kadar devam eden şeylerdir", "Kültürümüz".

Sözlü Tarih kavramına ilişkin öğrenci algılarına örnekler: "Geçmiş öğrenmek için aile büyüklerimize sorular sormak", "Bir büyüğümüze bazı sorular sormamız", "Bir kişiyle konuşarak tarihi öğrenmek". (bu soru genellikle boş bırakılmıştır)

Yüzyıl kavramına ilişkin öğrenci algılarına örnekler: "Asır", "yüz yıl geçmesi".

Çağ kavramına ilişkin öğrenci algılarına örnekler: "Eski dönem", "Uzun yıllar", "Büyük bir dönem", "Bir insanın yaşadığı yıllar".

Mekan kavramına ilişkin öğrenci algılarına örnekler: "Kaldığımız yer", "Büyük bir alan", "Yer".

Nesil kavramına ilişkin öğrenci algılarına örnekler: "Biz ölünce yerimize yeni nesil gelir", "Bir ailenin soyu", "Soy", "Soyun devam etmesi".

Zafer kavramına ilişkin öğrenci algılarına örnekler: "Bir şeyi kazanmak", "Yenmek", "Savaşı kazanmak".

Cephe kavramına ilişkin öğrenci algılarına örnekler: “Savaşta seni koruyan yerdir”, “Savaşılan yere denir”.

Kurtuluş Savaşı kavramına ilişkin öğrenci algılarına örnekler: “Düşmanlarla yaptığımız savaş”, “Düşmanı yurttan attığımız savaş”, “Atatürk’ün başlattığı savaş”.

İşgal kavramına ilişkin öğrenci algılarına örnekler: “Başka devletler tarafından bir yerin basılması”, “Bir yeri ele geçirmeye denir”, “Bir yere saldırmak”, “

Milli Mücadele kavramına ilişkin öğrenci algılarına örnekler: “Ülkelerin birbirleriyle savaşması”, “Atatürk ve insanların yaptığı savaş”, “Önceden dedelerimizin yaptığı savaşa denir”, “İnsanların vatanı için mücadele etmesi”.

Kuvayı Milliye kavramına ilişkin öğrenci algılarına örnekler: “Halk tarafından kurulan ordu”(Bu soruya çok az kişi cevap vermiştir)

Muharebe kavramına ilişkin öğrenci algılarına örnekler: “Savaşmak”, “Askerlerin topluluğu” (Bu soruya çok az kişi cevap vermiştir)

Taarruz kavramına ilişkin öğrenci algılarına örnekler: “Bir savaş”, “saldırı”. (Bu soruya çok az kişi cevap vermiştir)

Ateşkes kavramına ilişkin öğrenci algılarına örnekler: “Ateşin kesilmesi”, “Barış”, “Savaşın bitmesi”, “Anlaşma”, “

Kavramlarla ilgili yanlış algılara örnekler:

Kronoloji: “Yani bir yeri kuşbakışı olarak yapmaları”, “Cümlenin yanlış yazılmasına denir”.

Cumhuriyet: “19 Mayıs’ta kurulan devlet”, “Bizim yaşadığımız, büyüdüğümüz yere denir”, “Bir millet”

Savaş: “1900’lü yıllarda yapılan savaş”, “İki kişi arasında çıkan şey”

Kültür: “Bir insanın iyi olması”, “Zeki olmak, bilinçli olmak”.

Kültürel öğe: “Milleti çok sevmek”.

Milli kültür: “Bize ait bir yöre”.

Vatan: “Bireylerden oluşmuş topluluk”, “millet”, “Türkiye için çalışan insan”

Gelenek: “Atalarımızdan kalan bir yöre”.

Sözlü Tarih: “Bir olayın sıralanışı”, “Bir vatanın barıştırılmasına denir”, “Tarih sıralaması”.

Yüzyıl: “Binlerce yıl önce yaşanan yer”, “Osmanlı döneminde olan şeylerdir”, “Asırlar öncesi”.

Çağ: “İnsanların eskiden olduğu yerlere çağ denir”, “Bir topluma denir”.

Mekan: “Bir kişinin veya birkaç kişinin birleşip bir yere sahip olması”, “Bir yerde buluşmak”, “Kötü adamların yaşadığı yer”.

Nesil: “Eskiden kalan kalıntılar”, “Hayvanların tükenmesi”, “Geçmişte yaşanan hayat”, “Topluluk”.

Zafer: “Dürüst ve temiz insan”, “Barış”.

Cephe: “İnsan topluluğu”, “Savaşta gruplara ayrılan kişilere denir”.

Kurtuluş Savaşı: “Atatürk ile savaşan insanlardır.”

İşgal: “Bir savaşı kazanana işgal denir”, “Bir takımın savaşta hazırlıksız olmasıdır”.

Milli Mücadele: “Savaşların olduğu çağ”, “kazanmak için savaşılan yer”.

Kuvayı Milliye: “Bir ev gibi bir yer”, “Bir savaşın adı”, “Vatanın adı”.

Muharebe: “Yenilmek”, “Asker topluluğu”, “Bir kişinin muhabbetleri”.

Taarruz: “Egemenlik”, “Bir kişiye emir vermek”, “Atatürk’ün savaştığı yer”, “Bir savaş adı”.

Ateşkes: “Atatürk’ün savaşta verdiği emir”, “Savaşa yarım saat veya bir saat ara vermek”.

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Sosyal Bilgiler dördüncü sınıf ders programındaki tarih konuları ile ilgili kavramlara ilişkin öğrenci algılarını tespit etmek için yapılan bu çalışmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- 4. sınıf öğrencilerinin en çok zorluk yaşadığı kavramlar kuvayı milliye, muharebe ve taarruz kavramlarıdır. Ateşman’ın (1997; akt. Ulu Kalın: 2011) yaptığı çalışmada 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabından seçilen farklı metinlerin okunabilirlik seviyesi yüksek (13-17 yaş aralığı) çıkmıştır. Bu sonuç Ateşman’ın çalışmasını destekler niteliktedir.
- 4. sınıf öğrencileri 4. sınıf öğrencileri günlük hayatta kullanılan tarih kavramlarında ve “kronoloji, savaş, vatan, gelenek, zafer, cephe, kurtuluş savaşı ve işgal” kavramlarında genel olarak sorun yaşamamıştır. Ulu Kalın’ın (2011) yaptığı çalışmaya göre 4. sınıf ders kitabının dilinin sınıf seviyesine uygun olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuç Ulu Kalın’ın çalışmasından elde edilen sonuçla benzerlik göstermektedir.
- Kavram yanlışlarının birçoğu o kavrama benzeyen diğer kavramlarla karıştırılmasından kaynaklanmaktadır(örnek: Kronoloji kavramının kroki kavramıyla karıştırılması). Bu sonuç Çakmak’ın (2006) çalışmasından elde edilen sonuçla benzerlik göstermektedir. Çakmak (2006), ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi nüfus ve yerleşme konusunda geçen kavramları anlama düzeylerini ve kavram yanlışlarını ortaya koyduğu çalışmada öğrencilerin kavramları karıştırdığı sonucuna varmıştır.
- 4. sınıf öğrencilerinin çok azı kültürel öge, milli kültür, kuvayı milliye, muharebe ve taarruz kavramlarına cevap vermişlerdir. Özcan’ın (2010) ilköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan “Adım Adım Türkiye” ünitesindeki kavramların öğrenilme düzeyini ortaya koyduğu çalışmada öğrencilerin kavramları öğrenme düzeyinin genel olarak tam öğrenme sınırının (%70) üzerine çıkmadıkları görülmüştür. Bu sonuçla Özcan’ın yaptığı araştırma sonucu benzerlik göstermektedir.

Yukarıdaki sonuçlara ilişkin şu önerilerde bulunulmuştur:

- Günlük hayatta fazla kullanılmayan tarih kavramları kitapta küçük bir hikaye ile birlikte verilebilir.

- Özellikle sözlüklerde kavramları açıklarken kullanılan kavramların da öğrencinin seviyesine uygun olması gerekmektedir.
- Kavram yanlışlarını gidermek için öğrencilerin ön bilgileri tespit edilmelidir.
- Bazı kavramlar sonraki yıllarda verilebilir.

KAYNAKÇA

- AKDAĞ, Ş. (2010). *İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi “Yeryüzünde Yaşam” Ünitesindeki Kavram Yanılgıları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- ALKIŞ, S. (2006). *İlköğretim Öğrencilerinin Yağış Kavramını Algılamaları Üzerine Bir Çalışma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- AYCAN, Y. (2010). *İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Yer Alan Kavramları Anlama Düzeyleri Ve Kavram Yanılgıları (Gördes Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- CEYLAN, H. (2008). *İlköğretim fen ve teknoloji dersinde altıncı sınıf öğrencilerine elektrik konusunun öğretiminde kavramsal değişim yaklaşımının öğrenci başarısına ve tutumuna etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- ÇAKMAK, F. (2006). *İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi Nüfus Ve Yerleşme Konusunda Geçen Kavramları Anlama Düzeyleri Ve Kavram Yanılgıları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- ÇAYCI, B. (2007). Kavram Değiştirme Metinlerinin Kavram Öğrenimi Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 27. (1). 87- 102.
- DOĞRUKÖK, B. (2010). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Kavramların Kazandırılma Düzeyi (Konya Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- ERYILMAZ, A. ve SÜRMEİLİ, E. (2002). Üç Aşamalı Sorularla Öğrencilerin Isı ve Sıcaklık Konularındaki Kavram Yanılgılarının Ölçülmesi. V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi, 16-18 Eylül. ODTÜ, Ankara.
- ERYILMAZ, S. (2009). *Web Ortamında Öge Gösterim Kuramına Göre Tasarlanan Kavram Öğretiminin, Öğrencilerin Akademik Başarılarına, Tutumlarına ve Öğrenmenin Kalıcılığına Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- KISA, F. (2007). *İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Beyin Fırtınası Tekniğiyle Kavram Öğretiminin Öğrencilerin Akademik Başarı Düzeylerine Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- MEB. (2013). *İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabı (4. baskı)*. Ankara.
- ÖZCAN, N. (2010). *İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan “Adım Adım Türkiye” Ünitesindeki Kavramların Öğrenilme Düzeyi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- ÖZGÜN, B. (2009). *İlköğretim Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Yön Kavramını Algılamaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur.

- POLAT, D. (2007). *Kuvvet ve Hareket Konusu İle İlgili Öğrencilerin Kavram Yanılgılarının Tespiti Ve Kavram Karmaşası Yöntemiyle Düzeltilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- SUBAŞI, S. (2013). *İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi 'Adım Adım Türkiye' Ünitesinde Yer Alan Kavramları Öğrenme Düzeyleri İle Derse Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- ŞİMŞEK, A. (2006). *İlköğretim Öğrencilerinde Tarihsel Zaman Kavramının Gelişimi ve Öğretimi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- TURAL, A. (2011). *Sosyal Bilgilerde Yapılandırmacı Yaklaşımla Kavram Öğretimine Yönelik Model Geliştirme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- TÜRK DİL KURUMU. (2015). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.55893491cdb889.84418471 erişim tarihi: 14.06.2015
- TÜRKTAN, R. (2011). *Yapılandırılmış Grid Test Tekniğinin Türkçe Eğitiminde Kavram Öğretimine Katkısı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- ULU KALIN, Ö. (2011). *Sosyal Bilgiler 4. Sınıf İçin Tasarlanan "İnsanlar ve Yönetim" Adlı Ünitenin Öğrencilerin Akademik Başarılarına Ve Kavram Algılama Düzeylerine Etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- ULUSOY, K. ve YANPAR YELKEN, T. (2009). İlköğretim 4. ve 5.Sınıf Öğrencilerinin Atatürkçülük İle İlgili Kavramları Algılamaları, *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22, (213-223).